

RUWENZORI - ITURI 2007

„Komu po léta přívětivě svítilo tropické slunce, komu se zjevilo kouzlo oněch dálav s jejich obyvateli, toho po celý život stravuje touha po pralesi, který jej volá. Časem se mu zdá, jako by slyšel víření bubnů a taneční popěvky divochů, údery paliček, jimiž ženy stloukají banány, zurčení potůčků, u něhož si chladil zpoceně čelo, nebo velkolepé bouření vodopádů. Tak se také vždycky vedlo mně po každém návratu z tropů, necht' jsem zažil sebevětší svízele a trpěl nedostatkem a opuštěností. Touha byla silnější než rozum.“

Při shromažďování studijních materiálů pro přípravu k cestě do pralesů v povodí řeky Ituri, nešlo přehlédnout význam badatele českého původu Pavla Šebesty (1887-1967) přezdívaného Otec Pygmejů, který se zařadil mezi největší světové znalce trpasličích národů. Cílem expedice je zaznamenat změny působení civilizace na krajinu a její obyvatele (fotografická a filmová dokumentace) od dob cest Harrera a Šebesty.

Sestava dvoučlenné „miniexpedice“ (dvojice Alena Žákovská a Milan Daněk) vytváří dobrý předpoklad k navazování komunikace s domorodci (dvojice muž a žena nebudí obavy) a současně **minimalizuje negativní zásahy do světa zdejších lidí.**

Domovem Pygmejů Bambuti (dnes se častěji užívá Mbuti) je po tisíciletí deštný prales Ituri. Žijí polokočovným způsobem lovců a sběračů v souladu s přírodou a přirozeným řádem světa. Loví do sítí, putují po blátivých pralesních stezkách, tančí, zpívají...

Trpasličí kmeny chránila od pradávna neprostupnost pralesa. Do dnešních dnů si zachovali svůj polonómádký způsob života lovců a sběračů. Díky politické nestabilitě oblasti, nebylo zaznamenáno v posledních desetiletích o jejich osudech mnoho zpráv. V Kongu zuřila občanská válka. V této nejhorší humanitární katastrofě od 2.světové války zahynuli tři miliony lidí. V roce 2002 zahájily povstalecké síly děsivou ofenzivu do pralesa Ituri. Zprávy o kanibalismu páchaném na Pygmejích šokovaly svět. Ozbrojenci je prý pojídali, aby si přisvojili jejich mimořádné vlastnosti pro pobyt v lese - dobrý zrak, stopařské dovednosti... Jaká je současnost Šebestových Bambuti?

„Lidé z neschůdných houštin pralesa Ituri pozvolna překonali svou plachost a v posledních staletích se včlenili do pozoruhodných sociálních vztahů s pronikajícími černošskými kmeny. Bambuti jsou výlučně lovci a sběrači. Maso však není jejich hlavní potravou. Banány, cukrovou třtinu a olej získávají směnou s černochoy za zvěřinu, lesní plodiny nebo pracovní úkony. Každý rod má svého černošského patrona, který dědí toto právo z otce na syna. Společná pro pygmejské a černošské chlapce je i obrízková škola pod vedením černochoů. Pygmej je odříkavý a dovede i hladovět. Ovšem hladomor je mu neznámý. Je zbaven starosti o potravu, oblek, palivové dřevo a stavební materiál na svou chýši – základní vlastnost je bezstarostnost, optimismus..“ píše Šebesta, který na výpravách mezi nejmenšími lidmi světa strávil mnoho měsíců. Popis jejich života v pralesi v třicátých letech minulého století působí téměř idylicky.

Šebestovy rozsáhlé terénní výzkumy prakticky skončily příchodem války v roce 1939. Krátce navštívit Pygmejskou vesnici se podařilo i naší slavné cestovatelské dvojici Hanzelka a Zikmund (setkání z roku 1947 je popsáno v knize Afrika snů a skutečnosti). O deset let později přijíždí do Ituri i H. Harrer. Při této první návštěvě nadšeně hovoří o jejich přirozeném přírodním způsobu života. Po své další cestě (1977), už ale zmiňuje, že je mu smutno z jejich osudu. Údajně se na 700 km dlouhé cestě pralesem neustále setkával s Pygmeji, kteří vyběhli z pralesa a žebrali u silnice o peníze nebo alkohol. Silnice však od té doby zarostly a zpustly. Dnes cesta do jejich země vede po stopách mužů tlačící bicykly, které se prohýbají pod nákladem přepravovaného zboží.

Díky politické nestabilitě země, nebylo v posledních desetiletích o osudech Pygmejů na Ituri mnoho zpráv. V Kongu zuřila občanská válka. V této nejhorší humanitární katastrofě od 2.světové války zahynuli tři miliony lidí. V roce 2002 zahájily povstalecké síly děsivou ofenzivu do pralesa Ituri. Zprávy o kanibalismu páchaném na Pygmejích šokovaly svět. Vojáci je prý pojídali, aby si přisvojili jejich mimořádné vlastnosti pro pobyt v lese - dobrý zrak, stopařské dovednosti...

Je těžké získat aktuální informace. Ituri je i přes oficiální příměří považována stále za válečnou zónu. Cenné zprávy nám v těchto dnech zaslal v oblasti působící český příslušník mírové mise OSN:

„V Kongu, počínaje Ituri a Orientale na severu přes North & South Kivu k hranicím Rwandy včetně Rwenzori Mountains jsou místa, kde vám nikdo nezaručí bezpečnost, ale ani rychlou pomoc, notabene v místech, kam plánujete cestovat. Pygmejové (ti praví) totiž stále žijí odděleně od ostatní "civilizace". Uvozovky jsou na místě a není v tom kouska despektu. Ctím etnika a jejich life style a v žádném případě neporovnávám. To totiž nelze. To je jejich svět a měl by jejich světem zůstat tak, jako ten náš by měl zůstat naším...). Sem tam nějakého civilizovaného Mbutu potkáte třeba i v Kinshase. Myslím, že zrovna Francouzi vloni natočili celovečerní film o jednom takovém, snad se jmenuje "Já Pygmej" či podobně.

Opravdové však najdete jen v džungli, když se tam dostanete.

Pozemní komunikace zvláště zde na východe jsou v žalostném stavu. Silnice, lze-li to tak nazvat, budou místy rozbahněné, nikdo vám dopředu nezaručí sjízdnost. S Pygmeji jsem se setkal, respektive viděl je v r.2004, když jsem pracoval na letišti v Kisangani. Zásobovali jsme naše mezinárodní jednotky rozmístěné v oblasti. Severovýchodně od Kisangani leží na řece větší vesnice Bafwasende, kam jsme 1x týdně létali helikoptérou. Jednou v červnu 2004 jsme je na airstripu, který je v džungli, cca 4 km od vesnice, viděli, stáli na kraji porostu, k vrtulníku se neodvážili. Od našich Military Observers v Bawfasende jsme se dozvěděli, že je občas vídávají při patrolách v okolí.“

Východ Konga stále zůstává zemí, kde neplatí žádné zákony. Další hrozby pro Mbuti nastanou, až se nepokoje ustálí a těžařské firmy usoudí, že je těžba dřeva bezpečná. Pak teprve nastane pustošení pralesa, domova Mbuti, na který však nemají žádné práva uznávané státem.

Jaká je současnost jejich života se v povodí řeky Ituri pokusí zjistit naše expedice, která je připravována v roce významných výročí našeho světoznámého antropologa a cestovatele Pavla Šebesty.

Pavel Šebesta – Bawa wa Bambuti – Otec Pygmejů

V knize „**Mezi nejmenšími lidmi světa**“, která popisuje jeho badatelské cesty mezi negritské pralesní kmeny v Malajsii a Pygmeji Bambuti v africkém Kongu. Jeho touha po poznání neznala překážek. Prošel možná tisíce kilometrů v rozmoklé půdě sotva znatelných stezek, odvážně se plavil divokými peřejemi řek. Nejčastěji však putoval sám s vakem na zádech doprovázen jen několika domorodci. Silný a odolný, zvyklý nejtěžším námahám, úspěšně pronikal do míst, kam před ním nevstoupil žádný bílý cestovatel. Dovedl se sžít s domorodci, získat si jejich důvěru a náklonnost. Zpráva, že přichází „Baba wa Bambuti - Otec pygmejů“ se nesla pralesem a předcházela jeho příchod do táborů pygmejských kočovníků. Rozdával dary, soudil pře a na oplátku fotografoval, měřil jejich tělesnou stavbu, sepisoval gramatiku nářečí. Pomáhal jim radou i skutkem, často je chránil před bezprávím. Získal jejich přátelství a důvěru natolik, že trpělivě snášeli jeho výzkumy a seznámili ho se svými zvyky, obřady, starými bájemi a písněmi.

Pavel Šebesta, muž, který zasvětil celý svůj život studiu přírodních národů, se narodil a prožil dětství ve Slezsku ve Velkých Petrovicích. Po gymnazijních studiích se věnoval nejprve studiu teologie a roku 1911 byl v koleji Sv. Gabriela v Mädlingu u Vídně vysvěcen na kněze. Následně byl vyslán do Mosambiku jako misionář. Do studia jazyků a kultury afrických národů ho zasvětil Wilhelm Schmidt, hlavní představitel tzv. vídeňské etnografické školy kulturních okruhů. V důsledku 1.světové války byl Pavel Šebesta intervenován a pobyt v Portugalsku využil ke studiu archivních materiálů o misích v jihovýchodní Africe. První asijskou expedici podnikl v letech 1924 - 1925. Na Malajském poloostrově a přilehlých ostrovech studoval negritské skupiny Semangů, Senojů a Jakudů. Další cesta vedla 1929-30 mezi středoafričké pygmeje. V pralesích při řece Ituri v tehdejší Belgickém Kongu žil mezi trpasličími kmeny a k opravdově ucelenému pohledu na tyto přírodní národy výrazně přispěla následná expedice v letech 1934-35. Stal se ve své době nejlepším světovým odborníkem v antropologii i národopisu nejmenších lidí světa. Jeho výzkumy přinesly překvapující poznatky ze života Pygmejů. Šebesta a jeho spolupracovníci vyvrátili rasistické výmysly o méněcennosti trpasličích plemen vycházející ze staré teorie o vlivu degenerace.

Prokázal, že jejich drobná postava je výsledkem vlivu prostředí v němž žijí, který ovlivnil dědičné vlastnosti.

Kongo nezůstalo jediným cílem jeho bádání a cest. Během své druhé návštěvy u Semangů (1938-39) podnikl pionýrskou a vědecky cennou výpravu za negrity na Andamanské ostrovy v Indickém oceáně a na Filipíny za kmeny Aětů. Do Afriky (Konga) se vrací v letech 1949-50 a 1954-55. Obě tyto cesty byly zaměřeny hlavně na výzkum v oblasti jazykové, kulturní a sociální problematiky Pygmejů. Poznatky svých výzkumů zpracoval do obsáhlého deskriptivního a srovnávacího díla o antropologii a etnografii lidských skupin malého vzrůstu v Africe a v Asii a monografické studie o životě, materiální a duchovní kultuře Pygmejů v Africe. Poslední dílo nazvané podle starého africké království „Monomotapa“ zůstalo

nedokončeno. Profesor páter Pavel Šebesta zemřel roku 1967 ve Sv. Gabrielu v Mädlingu u Vídně, kde žil a pracoval většinu života.

Sbírky z Šebestových výprav jsou uloženy v několika evropských muzeích a vědeckých ústavech. Zajímavou expozici je možno navštívit i v Hrdličkově muzeu člověka Univerzity Karlovy v Praze. Návštěvním dnem pro veřejnost je středa a bližší informace je možné vyhledat na <http://www.natur.cuni.cz/~hmc>. Expozice obsahuje kosterní materiál, fotografie, ukázky iniciačního chování a unikátní sádrové odlitky, jež v letech 1936-1937 zpracoval akademický sochař M. Beutler podle negativů sádrových odlitků Pygmejů. Na vlastní oči zde můžeme srovnat na vystavených fotografiích a odlitcích hlav rukou a nohou velikostní poměry těla Pygmejů a Evropanů.

ŠEBESTA Pavel Jáchym - rakouský misionář, etnograf, lingvista a cestovatel českého původu

* 20. 3. 1887 Velké Petrovice u Ratiboře, + 17. 9. 1967 Vídeň

Po studiu na teologické fakultě a vysvěcení na kněze (1911) byl vyslán do Mosambiku jako misionář. Za I. světové války byl internován jako rakouský občan nejprve v Mosambiku a pak v Portugalsku. Pobyt zde využil ke studiu archivních materiálů k dějinám misijní činnosti v jihovýchodní Africe. K tématu se ale vrátil až 1966 knihou Portugals Konquistamission in Südost-Afrika. Missionsgeschichte Sambesiens und des Monomotapareiches (1560-1920). Po návratu z internace se znovu usadil v misijním klášteře školy v Mädlingu u Vídně, kde působil jako redaktor časopisu Anthropos a kde současně studoval etnografii a egyptologii. Ještě během studií uskutečnil studijní cestu k Semangům na Malajský poloostrov (1924). Tento výzkum předurčil jeho další vědeckou dráhu: po celý život zůstal věrný "nejmenším lidem na světě". Po obhájení doktorské práce (1926) uskutečnil dvě výzkumné cesty k Pygmejům v tehdejší Belgickém Kongu. Při výzkumech ho zajímal nejen stav pygmejské kultury, ale i kultury s Pygmeji sousedících "míšeneckých" a bantuských kmenů. Pozornost věnoval především vzájemným kulturním impulsům a vlivům.